

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลบางพลับ
อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน
2. เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญานั้นๆ ต่อไป

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งมี ผู้ให้ คำ กัด ความ ของ ภูมิ ปัญญา ท้อง ถิ่น ใน ลักษณะ ต่าง ๆ กัน ดังนี้ สามารถ จันทรสุรีย์ (๒๕๓๖) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

กรมวิชาการ (๒๕๓๘) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเรา ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

รัตนะ บัวสนธ์ (๒๕๓๕) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่คนของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติจารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

ฉลาดชาย สมิตานนท์ (อ้างอิงถึงในพิสิฐ นาคำไพ. ๒๕๓๗) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ สติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่นซึ่งได้ทำหน้าที่ชี้แนะว่าการจะใช้ชีวิตอย่างไรยืนยงและถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นทำอย่างไรซึ่งในที่สุด ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจถูกยกระดับให้หมายถึงอุดมการณ์ของการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มีชีวิต สัตว์ พืช และมนุษย์ด้วยตัวเองตลอดจนสิ่งไม่มีชีวิตรอบข้าง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยว่า เป็นองค์ความรู้ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดจากสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย

ประเวศ วะสี (๒๕๓๖) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาจากข้างนอก ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีความเป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง อีกทั้งยังเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าว่าวัตถุธรรม เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงองค์ความรู้ หรือสิ่งที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ผ่านการคิดค้นและปรับปรุง เปลี่ยนแปลง จนได้แนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ถือเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา คือ

- ๑. สาขาเกษตรกรรม** หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตรเป็นต้น
- ๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค)** หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น
- ๓. สาขาการแพทย์ไทย** หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้
- ๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน
- ๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน** หมายถึง ความสามารถในด้านบริหารจัดการค้าการสะสมและบริการกองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน
- ๖. สาขาสวัสดิการ** หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม
- ๗. สาขาศิลปกรรม** หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น
- ๘. สาขาจัดการ** หมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิผล
- ๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม** หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้ง ภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท
- ๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี** หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณี บุญประเพณีข้าว เป็นต้น

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านกลองยาวบ้านโพธิ์รังนก

เจ้าของเรื่อง : นายพยุ่ง คุ่มมณี กลองยาว หมู่ ๑ บ้านโพธิ์รังนก เป็นการแสดงพื้นเมืองของชาวตำบล โพธิ์รังนก มีอยู่ทุกหมู่บ้าน ในอดีตมีการแสดงทำรำประกอบจังหวะกลองยาว ผู้รำแต่งตัวสวยงาม คล้ายลิเก แสดงทำรำอ่อนช้อย สวยงามมาก กลองยาวใช้แสดงในงานรื่นเริง เช่น งานบวช โขนจุก เข้าพรรษา ทอดกฐิน แต่งงาน เป็นต้น นักรำกลองยาวจะแต่งตัวสวยงาม แสดงทำรำอ่อนช้อย สวยงาม ตามรูปแบบของนาฏลีลา กลองยาว ถือว่าเป็นอาชีพรองอย่างหนึ่งของคนตำบลโพธิ์รังนก แต่น่าเสียดายในปัจจุบันไม่มีผู้แสดงการรำ รำตามจังหวะกลองยาวที่งดงามอ่อนช้อย มีแต่นักรำสมัครเล่น ที่มีก้อออกลดทลาย เพื่อความสนุกสนานเท่านั้น (ทำรำมั่ว) โดยไม่เน้นรูปแบบของนาฏลีลา แต่ยังคงพอดูได้บ้างตามสถาบันการศึกษาบางแห่ง ที่ยังอนุรักษ์ ศิลปะแขนงนี้ไว้

มีความเชี่ยวชาญด้านเป่าคาถารักษาโรค

ชื่อ - สกุล นายสว่าง พรหมจันทร์

หมู่ที่ 1 ตำบลโพธิ์รังนก หมอพื้นบ้านที่รักษาโรคต่าง ๆ ด้วยสมุนไพร

การเตรียมยาสมุนไพร

๑. นำสมุนไพรออกมาจากถุงผ้า
๒. น้ำต้มสะอาด
๓. เตรียมอุปกรณ์ได้แก่ ชั้นใส่ผ้าแบบโลหะขนาดกลาง หินฝนยา ขวดใส่น้ำ
๔. การปรุงยาฝนรับประทานและทาตามผิวหนัง
 - ๔.๑. นำน้ำต้มสะอาดมาใส่ชั้นพอประมาณ
 - ๔.๒. นำสมุนไพรที่ต้องการมาฝนกับแท่งหิน ประมาณ ๑-๒ นาทีให้น้ำเริ่มเปลี่ยนจากสีใส เป็นสีขาวขุ่นเล็กน้อย
 - ๔.๓. เทน้ำยาในชั้นใส่ขวดน้ำต้ม
๕. การทายาอาบ
 - ๕.๑. นำสมุนไพรสดมาล้างทำความสะอาด และขยำ จากนั้นก็นำไปแช่น้ำอาบ

งานจักสานจากชองกาแพ

เจ้าของเรื่อง : นางเสงี่ยม กรองคล้อย หมู่ที่ ๔ บ้านบางพลับ เป็นผู้มีความสามารถในงานจักสานเพราะเครื่องจักสานไทย เป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่มีคุณค่ายิ่งอย่างหนึ่งของไทย ที่ทำสืบต่อกันมาแต่โบราณ คุณลักษณะ พิเศษของเครื่องจักสานที่มีคุณค่าในตัวเอง ทำให้เครื่องจักสานมีอายุ ยืนยาวสืบต่อกันมานานนับพันปี แม้ในปัจจุบัน การทำเครื่องจักสานจะลดจำนวนลงไปบ้าง ตามสภาพสังคมวัฒนธรรม ที่เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรม แต่เครื่องจักสานยังเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ยังไม่สามารถผลิตได้ด้วยเครื่องจักรกล เพราะการทำเครื่องจักสาน ต้องใช้ความชำนาญและความสามารถเฉพาะตัวของช่างพื้นบ้านแต่ละถิ่น สิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าพิเศษของเครื่องจักสานที่ต่างไปจากผลิตภัณฑ์อื่นที่ผลิตด้วยเครื่องจักร เครื่องจักสานจึงเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้

กลุ่มจักสานผักตบชวาบ้านโพธิ์รังนก

ชุมชนโพธิ์รังนก อยู่ริมแม่น้ำน้อย ชาวบ้านมีอาชีพทำนาและทำสวนชะอม ต่อมาเมื่อ ต้นปี ๒๕๔๔ ชาวบ้านภายใต้การนำของนางเตือนใจ แอลโทเซล ได้รวมตัวกันเพื่อตั้งกลุ่มจักสานผักตบชวา เนื่องจากบ้านโพธิ์รังนก เป็นชุมชนที่มีผักตบชวาในแหล่งน้ำธรรมชาติมาก และชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานในเรื่องการจักสานไม้ไผ่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงมีการนำเอาผักตบชวามาเป็นวัสดุในการจักสาน โดยเริ่มแรกมีการผลิตสินค้า ๔ ประเภท คือ กระเป๋า ตะกร้า โคมไฟ และแจกัน การจักสานผักตบชวาในปัจจุบันเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี และสามารถทำเป็นอาชีพหลักแทนอาชีพทำนาและทำสวนชะอมได้อีกด้วย

การจักสานผักตบชวาบ้านโพธิ์รังนก ปัจจุบันได้มีการคิดค้นลวดลายใหม่ ๆ เพื่อให้ดูทันสมัย และนำไปใช้งาน ตลอดจนมีความคงทนในการใช้งานเป็นที่พึงพอใจของลูกค้า

ผลงาน

กระเป๋าจักสานจากผักตบชวา ตะเป่าถือสุภาพสตรี ตะกร้า เปล โคมไฟ แจกัน

สถานที่ตั้ง

๓๖/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลโพธิ์รังนก อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

กลุ่มปลูกชะอมสร้างชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง

เกษตรกรใน อ.โพธิ์รังนก อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง จึงเป็นพื้นที่ที่ ปลูกชะอม กันมากพอสมควร คุณประทุม เดชฟุ้ง เจ้าของสวนชะอม 4 ไร่ เป็นหนึ่งในเกษตรกร ต.โพธิ์รังนก ที่นำพืชชนิดนี้มาเป็นอาชีพหลักให้กับครอบครัว ทำให้มีรายได้สามารถเลี้ยงชีพคนในครอบครัวจนถึงปัจจุบัน และได้ยึดการทำสวนชะอมมาเป็นอาชีพหลักเต็มตัว สร้างรายได้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว

คุณประทุม เดชฟุ้ง 47 ม.3 ต.โพธิ์รังนก อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง 14120 โทร.08-2363-4331